

KÜTÜPHANEDE ELEKTRONİK BEYİN

Dr. Jale BAYSAL

Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Genel Kütüphane Müdürü ve
Kütüphanecilik Kürsüsü Uzmanı

Türk kütüphaneciliğinin çözüm bekleyen, müzminleşmiş bir çok problemi varken, kütüphane hizmetleri için ayırabildiğimiz ödenekler milletlerarası standartlarla karşılaştırılmaz durumda iken «kütüphanede elektronik beyin»den söz açmak yersiz bir hayalcilik gibi görünebilir. Ne var ki kütüphanecilikte ve özellikle dokümantasyon alanında, bütün dünyada elektronik araçlar çok yaygınlaşmışlardır. Hemen sahip olma amacı ile olmasa bile, bu araçlar ve kütüphane hizmetlerinde kullanılma şekilleri hakkında bilgi sahibi olmaktan vazgeçemeyiz. Üstelik memleketimizin şanslı bazı kütüphane çevrelerinde, meselâ Hacettepe Üniversitesinde, bir ucundan da olsa kütüphane hizmetleri için elektronik araçlardan faydalanma işi başlamıştır. Yine bu araçlardan yararlanarak çözümleyebileceğimiz gecikmiş bazı bibliyografya işlerimiz de vardır. Bunlara yazımın sonunda değineceğim.

«Computer» karşılığı olarak kullanmaya alıştığımız «Elektronik Beyin» sözü, ilmi bir terim değil bir halk deyimidir. Söz konusu olan

araç, insan beyni gibi harikali bir varlık olmaktan uzaktır. İnsanın bilmediği, bilemeyeceği şeyi o da bilemez. Başarabildiği şey, insanın içine depoladığı bilgi üzerinde, yine insanın verdiği kurallar ve şartlar içinde, en zor bilgi işlemlerini, insanın hiç bir zaman erişemeyeceği bir hız ve doğrulukla yapabilmesidir.

Bütün dünyada kullanılmakta olan Elektronik Beyin sistemlerinin hemen hemen % 75 ini imal etmekte olan IBM firmasının İstanbul merkezindeki uzmanlar, Elektronik beyin yerine EBİS = Elektronik Bilgi İşlem Sistemi, deyimi teklif etmektedirler. Burada «sistem» sözcüğünün kullanılmasına sebep, bizim uzaktan tasavvur ettiğimiz gibi Elektronik Beyin'in tek bir araç değil çeşitli cihazlardan meydana gelme bütün bir sistem oluşudur.

Bu konuda kesin kararı konunun uzmanlarına bırakarak, kütüphanecilikte elektronik beyin çalışmalarını ana hatları ile sadece tanıtmaya amacını güden yazımda, alıştığımız halk deyimini kullanmayı uygun görüyorum.

Yeni araç başlıca üç imkân getiriyor :

- İnsanın erişemeyeceği bir hız.
- Doğruluk
- Kolaylık.

İşlenmesi gereken malzeme pek çoksa, zaman sınırlı ise, yapılan işlerde kesin bir doğruluk aranıyor- sa elektronik beyin'den yararlanmak düşünülebilir demektir. Dünyanın gidişi bugün hemen bütün işlerde yukardaki şartları koyduğu için de bu araçlar hızla yaygınlaşmakta, çeşitli alanlarda biribiri arkasına hizmete girmektedirler. Uzay araştırmaları ve denemeleri alanının en büyük desteği elektronik beyinlerdir. İlmî araştırmaların her alanında, endüstri ve ticaretle, bibliyografya ve kütüphanecilik hizmetlerinde, eğitimde yeni araçtan faydalanılıyor.

1969 yılına ait bir elektronik beyin merkezleri rehberi, memleketimizden IBM'in, Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nin adreslerini bildiriyor

Bildiğimize göre İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde ve Hacettepe Üniversitesinde de elektronik beyin vardır. Görüldüğü gibi yaygınlaşma, rehberlerin arkasından yetişemediği bir hızla olmaktadır.

Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin elektronik beyini, vektör anali-

zi, integral hesaplama gibi ilmî araştırma işlerinde kullanılıyor. İstanbul Teknik Üniversitesindeki sistem, yine araştırma ve doktora yapanlara yardımcı olmaktadır. İktisat Fakültesindeki merkez, ilmî araştırma gerekleri yanında üniversiteye giriş testlerini değerlendirmekte, IBM'in İstanbul servisi pek çok yerli bankaya ve ticari kuruluşla hizmet etmektedir.

Yapılacak iş bir sır olmadığı zaman bütün bir sistemi satın almak-tansa zaten kurulmuş bulunan bir elektronik beyin merkezine abone olmak veya bazı anlaşmalara gitmek en elverişlisidir.

Elektronik beyinler bugüne kadar üç değişik safha geçirmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı içinde meydana getirilen ilk kuşak vakum tüpleri ile, 1958'den sonra ortaya çıkan ikinci kuşak transistorlarla, 1964 den sonra görünen üçüncü kuşak da foto kâğıdı gibi duyarlı ve ancak film kalınlığında, düz minyatür devrelerle çalıştırılmışlardır. Görüldüğü gibi kuşakları, elektronik beyinin içinde kullanılan malzeme tayin etmektedir.

Bütün büyük keşifler gibi elektronik beyinin de başlangıcı istenirse Sümer'lere veya Çinlilere kadar dayandırılabilir. Fakat bugün kullanılan araçların ilk müjdecisi her halde XVIII. yüzyılda Joseph Marie Jacquard'ın, meşhur jakar kuşaklarını dokumak için kullandığı,

delikli kart ve kâğıtla kontrol edilen doküma makineleri olmuştur.

Doküma için değil de bilgi işlemek için kullanılan ilk araç Alman asıllı Hollerith'in 1890 Amerikan nüfus sayımlarında kullanılan makinesidir. Hollerith'in keşfi ile sayım, her zamankinden üçde bir oranında daha erken sonuçlandırılabilmiştir.

Kütüphanecilikte ve dokümantasyon alanında elektronik beyinlerin kullanılmasına indexler sebep oldu.

Bilindiği gibi son 50 yılda, ilim ve teknik alanındaki büyük gelişme, yayın sayısının ölçüsüz bir şekilde artmasına sebep olmuş, bir bilgi enflasyonundan veya yayın patlamasından söz ettirecek derece varmıştır. Chemical Abstract'ın yayıncısı E. J. Crane, bu yayının dördüncü on yıllık cildinde yazar adları ve konu başlıkları indexinin 8 kilometreyi bulduğunu tespit ediyor.

8 kilometre boyunca sürüp gidecek kadar çok yazar adının ve konu başlığının tek tek kartlara yazılıp sıralanması, sıralanan kartların normal dizinler halinde yeniden yazılması ve basım evinde en modern dizgi ve baskı makineleri ile de olsa dizilip basılması ne kadar bir iştir takdir edilebilir. Üstelik burada malzeme bolluğu ile beraber zaman darlığı şartı da vardır. On yıldan beri birikmiş yayınları bir on yıl

daha bekletip haber vermekte, özellikle fen bilimleri alanı için, fazla bir fayda yoktur. Tek çıkar yol, eldeki imkândan yani elektronik beyinden faydalanmaktır.

Sıralanması istenen kelimeler veya üzerinde çalışılacak künyeler, elektronik beyinin kabul edebildiği bir taşıyıcı, yani delikli kart, delikli kâğıt band veya manyetik band üzerine bir kere yazıldıktan sonra, makineye yapılması istenen işin şartlarını bildiren bir program yükleyerek sıralamayı, listelemeyi, çeşitli indeksleri ve yine bandla kontrol edilebilen bir baskı makinesi ile baskıyı çok kısa zamanda yapmak mümkün olmaktadır. Hattâ elektronik beyin asıl baskıya geçmeden önce provalar hazırlayarak künyeleri bandlara alırken yaptığı hataları da «burada yanlış var» notu ile kütüphaneciye veya dokümantaliste gösterebilmektedir.

Bu konuda başka bir örnek Alman milli bibliyografyası olabilir. «Deutsche Bibliographie» bilindiği gibi haftalık yayınlanmakta, 6 ayda ve 5 yılda bir arada toplanmaktadır. 1951 — 1955 arası birleştirmesi 15 yıldan beri yapılamamıştır. Bundan sonraki yıllarda böyle bir gecikme söz konusu olmayacaktır. Çünkü 1966 dan başlayarak bibliyografya, elektronik beyin yardımı ile hazırlanmaktadır. Haftalık sayılar için yazılan bandları biriktirip, bir programla beraber sistem vermekten başka yapılacak iş yoktur.

Frankfurt, Alman Milli Kütüphanesi müdürü Prof. Köster, 1966 Ağustosunda yayınlanan elektronik beyinle hazırlanmış ilk yarım yıllık cildin önsözünde «eski usullerimizle çalışılsaydı bu cilt ancak 1967 sonbaharında çıkabilecekti», diyor.

Verilen künyelerle elektronik beyin başlıca şu üç işlemi yapıyor:

Sıralamak.

Biriktirmek.

Künyeler arasından seçmeler yapmak.

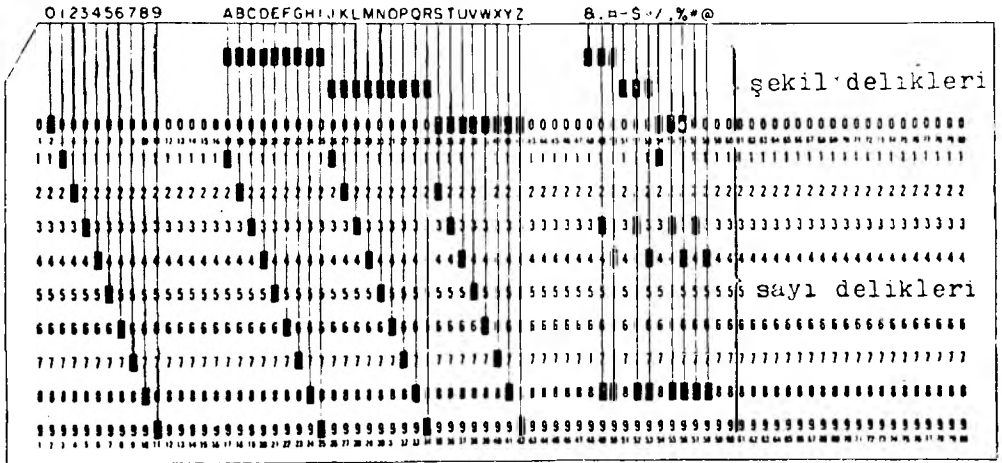
Seçme yolu ile hem çeşitli indeksler hazırlanabilmekte, hem belli bir araştırma için yayın taraması yapmak mümkün olmaktadır.

Künyeler elektronik beyine yukarıda söylediğimiz gibi delikli kartlar, kâğıt veya manyetik bandlarla

veriliyor. Normal bir katalog kartını veya elle çalışılan delikli kartları cihaza verme imkânı yoktur.

Manyetik band veya kâğıt band yazabilen özel yazı makineleri, kartlar için kart delici makineler, kâğıt banddan manyetik banda veya manyetik banddan kâğıt banda aktarmalar yapan «converter»ler, kartları veya bandları çoğaltabilen cihazlar bütün bir elektronik beyin sisteminin çeşitli parçalarıdır. Bunların yanında bilgi işlemi yapan asıl cihaz yer alıyor.

Elektronik beyinin çalışma tekniğine kabaca bir göz atmış olmak için, elektronik olmayan fakat elektronik beyinin önu sayılabilecek bir makine (IBM 082) ile sıralama işinin nasıl yapıldığına bakalım :

(1. Şekil)

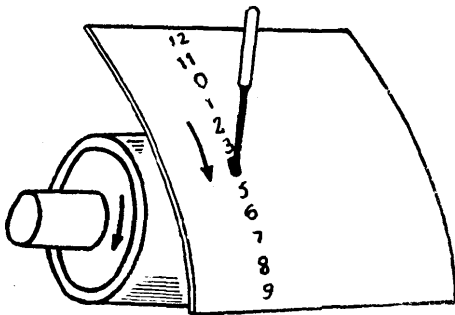
Yukardaki şekil normal bir delikli kartı gösteriyor. 80 düşey kolona ayrılmıştır. Her kolonda 12 del-

me yeri bulunuyor. Kolonlar 0 dan 9'a kadar sayıları, A dan Z ye kadar harfleri ve özel işaretleri gös-

termek üzere kısımlara ayrılmıştır. Baştan ilk 10 kolonun belli yerlerine yapılan delikler belli sayıları gösterir. Bundan sonraki bölge harfler içindir. Her harf, kartın yukarısında alt alta üç ayrı sıra halinde görülen yerlerden bir delik ve onların altında çeşitli kolonlara ve delme yerlerine gelmek üzere ikinci bir delikle, yani sayılar bir, harfler iki delikle gösterilirler. Özel işaretler de yine ikişer delikle gösterilmektedirler. Deliklerin nerelere yapılacağını çeşitli firmaların kodları tayin eder. Meselâ IBM cihazlarında ikinci kolonun ikinci satırındaki tek delik 2 sayısını gösterir.

Delikli kartlar, en basitinden en büyüğüne kadar bütün elektronik beyin tipinde cihazlarda kullanılmakta, bunlarla hem üzerinde çalışılması istenen bilgi, hem de cihaza yapılacak işi bildiren program verilebilmektedir.

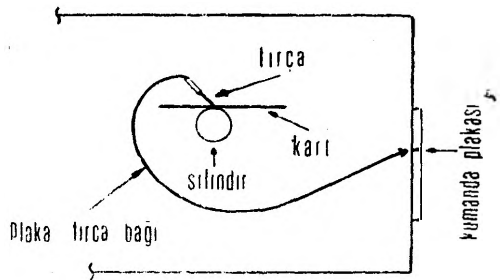
Sıralama makinesinin dönen, elektrikle yüklü silindirleri ve fır-

(2. Şekil)

çaları var (2. Şekil). Kart özel bir

kâğıt hamurundan yapılmış olup, yalıtıcıdır. Silindir üzerinden geçerken fırça ile silindiri ayırmakta, fırça ancak delik bulunan noktada silindire dokunmakta ve elektrik devresi kapanmaktadır. Fırçaya geçen elektrik, telefon santrali gibi düşünebileceğimiz bir kumanda plakasına, deliğin bulunduğu yere göre belli bir noktaya ulaşmakta, o noktadaki elektrik fişi makinenin içinde belli bir yere belli bir emir göndermektedir. Meselâ «A kasetini aç, bu kart onun içine düşsün» gibi. (3. Şekil).

(3. Şekil)

Birçok cihazda 80 kolona teka-bül eden 80 fırça vardır. Kartın bir geçişinde bütün kolonlar birden okunur. 1, 2 veya daha çok 80 fırçalık sistemlere sahip makineler, tiplerine ve fonksiyonlarına göre bir geçişte kartı bir, iki veya daha çok işleme tabi tutabilirler. Bu işlemler makineye kumanda plakası ile ayrıca not edilmektedir. Kumanda plâkasının büyüklüğü ve üzerindeki elektrik fişi deliklerinin sayısı makinenin tipine bağlıdır. Makine ne kadar büyükse ve fonksiyonları ne

kadar çok yönlü ise, kumanda plâkası da o kadar büyük olmaktadır.

Delme yerine bazı bölgeleri grafit bir kalemle karalanarak kullanılan kartlar da vardır (mark sensing card). Grafitin iletken rolü oynamasından yararlanılarak, bu kartlar özel makinelerle delikli karta çevrilebiliyor. Doğrudan doğruya karalanmış kartları kabul edebilen elektronik beyinler, elektronik fırçalarla çalışmakta, kartın üzerine ışık düşürüp bunu yansıtarak değerlendirilmeyi yapmaktadırlar. Işığın yansımaya göre beyin içindeki bazı üniteler manyetik hale gelir veya gelmezler. Cihazın içinde belli bazı ünitelere verilecek kumandalar da buna göre olur. Meselâ Üniversite giriş imtihanlarında doğru cevabın karşısına karalama yapılmamışsa, cihaz bu soruya puvan vermiyecektir.

IBM 082 sıralama makinesi, saniyede 10 karta bakabiliyor. Kartları yirminci harfe kadar sıralaması mümkündür. Ancak aynı kartın makineden 20 defa geçirilmesi gerekiyor. Saniyede 10 kart hesabı ile ve 20 defa geçirmek şartı ile 10 000 kart en çok 5.5 saatta sıralanabilmektedir. Elektronik beyin 60 000 karta 2.5 saatta bakabildiğine göre aynı sıralama işini çok daha az zamanda sonuçlandırabilir.

Elektronik beyinle bibliyografya hazırlayabilmek için yoğun bir ön çalışma yapmak, bazı problemleri önceden çözümlenmek gerek-

mektedir. Bunları başlıca üç noktada toplayabiliriz :

Künyeleri taşıyıcı (genellikle kâğıt band) üzerine alma problemleri.

Sıralama problemleri.

Programlama problemleri.

Elektronik beyinin künyeler üzerinde istenen işlemleri yapabilmesi, meselâ çeşitli indexler için yazarları, konu numaralarını veya kitap adlarını tanıyabilmesi için, künyeyi teşkil eden unsurları kategorilere ayırarak yazmak ve bunları numaralamak gerekmektedir. 1 numaralı yerde deskriptör veya DK numarası vardır, 2 numaralı yerde yazar adı, 3 numarada çeviren bulunur v.s. gibi. Deutsche Bibliographie'nin künyeleri 64 kategori içine yerleştirilmektedir. Bundan başka yazar adının nerde başlayıp nerde bittiği, çeşitli indekslerde künyeden hangi kısımların bulunacağı özel işaretlerle belirtiliyor. Künye bütünü ile ayrı bir künye numarası almakta, cihaza sadece bu numarayı bildirerek belli bir yayımla ilgili herhangi bir kumanda vermek mümkün olmaktadır.

Sıralama problemleri konusunda aşağıdaki örneği verebiliriz :

Bazen Mc, bazen de Mac diye başlayan has adları, arada «a» harfinin bulunup bulunmadığına bakmadan bir arada sıralarız. Halbuki elektronik beyin önce Ma'ları sonra Mb leri sonra Mc leri arayıp sıraya koyabilecek yapıdadır. Genel-

likle bizim istediğimiz de budur. Yayınlayıcılar yukardaki özel durumda Mc ları M (a) c şeklinde yazıp makinenin programına «sıralarken parantezi dikkate alma, yokmuş gibi davran, basarken de parantezi ve içindekini basma», kumandasını koyarak problemi çözüyorlar. Belli bir amaçla bir kere kullanılan şekil artık başka bir iş için kullanılamaz. Yukardaki çözüm yoluna gitmek künyelerde artık hiç yuvarlak parantez kullanmamaya razı olmak demektir. Sadece sıralama konusunda ne kadar çok problem çıkabileceği düşünülür, yukardaki açıklama da göz önüne alınır sa ön planlamanın ne kadar güç olduğu anlaşılabilir.

Programlama işi ise elektronik beyinle çalışmanın en zor bölümüdür denebilir. Bir program sonsuz sayıda kumandalardan meydana gelemez. Her cihazın belli bir kapasitesi vardır. Beklenmeyen karışıklıklara, yanlışlıklara yol açmamak için bu konuda matematikçi ile kütüphanenin sıkı bir işbirliği yapması gerekir.

Ön çalışma ne kadar zor olursa olsun, bir kere bütün problemler çözümlü programlar hazırlandıktan, kurallar tespit edildikten, iş rayına oturduktan sonra elektronik beyinle çalışma çeşitli imkânlar getirmektedir. En büyük avantajı bir kere hazırlanan bir taşıyıcının çeşitli amaçlarla tekrar tekrar kullanılabilmesidir. Bu taşıyıcıların çoğaltılabilmesi, kütüphanelerarası işbirliği ala-

nında inkılâp yapacak kadar önemlidir. Elektronik beyin kullanıldığı zaman malzeme artışının da büyük bir önemi kalmamakta, künye sayısı 20.000 veya 40.000 olmuş cihaz için belki ancak yarım saat farketmektedir.

Bibliografya yayını dışında günlük kütüphane hizmetleri için elektronik araçlardan faydalanma, başlangıçta işlerin sadece bir bölümü için düşünülmüş, yalnız aksesyonu veya okuyucu hizmetlerini elektronik beyine havale etme yoluna gidilmiştir. Bugün kütüphanenin bütün işlerinin, tek bir taşıyıcının yazması ve çeşitli programlar hazırlayarak bütün işleri bu tek taşıyıcı yardımı ile elektronik beyine yaptırmak hedefi göz önünde bulundurulmaktadır. Örnek olarak Michigan ve Chicago Üniversite Kütüphaneleri ile Bochum Üniversite Kütüphanesini verebiliriz.

Bir kütüphanenin işleri aşağıdaki gibi özetlenebilir :

Mevcudu çoğaltma.

Kataloglama.

Okuyucuyu faydalandırma.

Ciltletme ile çeşitli istatistikler hazırlamayı da, yan işler olarak düşünebiliriz.

Elektronik beyinden faydalanan kütüphaneci, ısmarlamak üzere bir kere taşıyıcı üzerine aldığı künyeyi, bandı çeşitli programlarla tekrar tekrar beyine vererek yukardaki bütün işleri yaptırabilmektedir :

Şu numaralı künyeler geldi, bunlar çeşitli kataloglara alınsın. Kütüphanenin eski mevcuduna, yani ana banda eklensin.

Şu numaralı künyeler gelmedi, bunlar için ihtar mektupları yazılsın.

Bugün şu numaralı künyeler okuyuculara verildi, 15 gün sonra getirilmezlerse ihtar mektupları yollansın.

Bugün için kütüphanede bulunmayan kitapları bildiren bir liste yapılsın. Okuyucuların aradıkları kitap bu listede yoksa depo memuruna başvursunlar. Depoda boşuna aramalar önlenmiş olsun.

Ciltciye verilen kitapların künye numaraları şunlardır, listesi hazırlansın.

İstatistik konusunda ise elektronik beyin, en zor, en karmaşık soruları cevaplandırabilen çeşitli çalışmalar yapabilir gibi..

Kütüphanede bundan sonraki adım, ilk taşıyıcıyı da yazmaktan kurtulmak oluyor :

Bochum Üniversite Kütüphanesi, Alman yayınlarının çoğunluğunu satın almaktadır. Frankfurt Alman Milli Kütüphanesi, elektronik beyinle Alman Bibliyografyasını hazırladığı için bütün Alman yayınlarını zaten bir taşıyıcı üzerine alıyor. Taşıyıcıyı otomatik olarak çoğaltıp, bir band da Bochum'a gönderiyorlar. Bochum'daki beyin, bandı kullanarak künyeleri listeler halinde basıyor. Kütüphanenin uzmanları bu listeleri gözden geçirip satın alın-

ması gereken yayınların künye numaralarını bildiriyorlar. Bochum'lu kütüphaneci sadece bu numaraları ayrı bir taşıyıcı üzerine yazıp Milli Kütüphanenin bandı ile beraber elektronik beyine havale ediyor. Bundan sonrası beyinin verilen numaralardaki künyeleri, Milli Kütüphane bandından seçip ısmarlama fişlerini hazırlaması ile başlayarak yukardaki gibi gelişmektedir.

Milli Bibliyografya hazırlayan bütün kurumlardan band istenebilir. Şimdilik bu işin bütün dünya çapında uygulanmasını cihazların ve kodların ayrı ayrı oluşu zorlaştırmaktadır. Fakat bu konuda bazı projeler, şimdiden bazı uygulamalar olduğu gibi, zorlukların yok edilmesi için teknik bir imkânsızlık da söz konusu değildir.

Yukardan beri sözünü ettiğimiz cihazlar korkunç derecede pahalı nesnelere. Bir kart delici 50.000, bir ödünç verme masası 160.000 lira değerindedir. Bütün bir elektronik beyin sisteminin değeri milyonlarla hesaplanmaktadır. Yapılacak işin elektronik beyinle çalışmayı mutlaka gerektirdiğine ve elde edilecek sonucun bu kadar masrafa değeceğine kesin karar vermeden bu yola gitmek ancak bir lüks özenti veya modaya uyma hevesi diye nitelenebilir.

Frankfurt Üniversitesi Kütüphanesinin 2 milyon civarında kitabı, 20.000 dergi aboneliği vardır, günde 2.000 iare yapmaktadır. Elektronik beyinle çalışma konusu bu kü-

tüphanede 1968 yılı içinde daha yeni etüd ediliyordu. Gerekli mi, değil mi?

Hazırlanacak indekslerin uzunluğu kilometreleri bulmadan veya yayınlanacak süreli bibliyografyaların en kısa zamanda araştırmacılara ulaştırılmasının hayati bir önemi olğuna inanmadan elektronik beyin düşünülmemelidir.

Memleketimizde elektronik beyinden yararlanmayı düşündüren bir iş, olsa olsa 1948 den sonra 10 yıllık toplamayı yapılamayan Millî Bibliyografyamıza bir indeks hazırlama işi olabilir. İndeks hazırlamak bütün künyeleri toplamaktan çok daha kolay ve elverişli bir yoldur.

Belli bir konuda yayın taraması yapmak, belli bir yazardan 1948 den sonra neler yayınlandığını görmek için 20 cilde ayrı ayrı bakmak zorunda kalıyoruz. Delikli kartlara yazar adlarını, konu numaralarını ve yılla beraber künye numarasını işleyerek bunları zaten kurulmuş bulunan bir elektronik beyin merkezinde baskıya hazırlamak hem çok büyük bir iş değildir, hem çok ucuza çıkarılabilir. Kaldı ki, söz konusu olan bir millî bibliyografya olğuna göre, kendisinden bekleneni verebildiği takdirde hesapların biraz yüksek oluşunu da kimse kına mayacaktır.

Bu vesile ile Güney Afrika Millî Bibliyografyasının Frankfurtta bir elektronik beyin merkezinde hazırlandığını not edelim. Zentralstelle für Maschinelle Dokumentation,

Frankfurt, bu bibliyografya için zor bir ön çalışma yapmış, programları hazırlamış, bir kaç cilt basmış, şimdi artık Güney Afrikalıların, hazırladıkları bibliyografya künyelerini Almanya'ya kadar göndermeyeceklerini, hazırlanan plan ve programlara dayanarak işi kendi memleketlerinde bir elektronik beyin merkezinde kolayca yürüteceklerini bildiriyorlar.

Çeşitli yanları ile kuş bakışı gözden geçirdiğimiz kütüphanede ve dokümantasyon işlerinde elektronik beyin konusu gelecek yıllarda daha da yaygınlaşacak, ilgililerin önüne geniş ve yeni bir ufuk açacak, kütüphaneciliğin kurallarını ve alışkanlıklarını büyük ölçüde etkileyecek, dünya çapında bir standardlaşmayı daha da hızlandıracak bir bilgi konusu haline gelmiş bulunacaktır.

BİBLİYOGRAFYA :

Özdemir, Melih - Taşpınar, Ayla (Hazırlayanlar). IBM sistem 360 Model 20 Kart-Tape-Disk kurs notları. İstanbul 1969.

The Intergovernmental Bureau for Information Technology. The international directory of computer and information system services 1969. Europa Publications Ltd. London 1969. XI+337.

Lingenberg, Walter. Mechanisierung und automatisierung in amerikanischen Bibliotheken 1967 Bericht über eine Reise in Kanada und den U.S.A. Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie, Jhrg, XI, Heft 3, 143-185, 1968.

Pflug, Günther - Adams, Bernhard (Herausgeber). Elektronische Datenverarbeitung in der Universitätsbibliothek Bochum. Druck- und Verlagshaus Schürmann, Bochum 1968. 147.

Pietsch, E. Grundfragen der Dokumentation. Sonderdruck aus Heft 14 der Arbeitsgemeinschaft für Rationalisierung des Landes Nordrhein - Westfalen. Verkehrs- und Wirtschafts- Verlag GmbH., Dortmund. 27.

Schneider, K., et al. Maschineneinsatz in der Dokumentation. Arbeitsunterlagen für einen Einführungslehrgang von 36 Unterrichtsstunden. Zentralstelle für maschinelle Dokumentation, Frankfurt, 1966, 100.

SEÇME BİLGİ YAYIMI

(Selective Dissemination of Information - SDI)

Metin İSKEÇELİ

İlmi ve teknik gelişmede haberleşmenin oynadığı rol, bilhassa son yıllarda kendini hissettirmeye başlamıştır. İlmi haberleşme, araştırma ve geliştirmeyi hızlandırarak yeni buluşların artmasına sebep teşkil eden faktörler arasına girmiştir. Araştırma sonuçlarının en kısa zamanda yayınlanması ve konu ile ilgili olanlara dağıtımı, zamana ihtiyaç gösteren bir işlemdir. Ayrıca, ilmin her dalındaki ihtisaslaşma, bilgilerin sadece ilgililer tarafından öğrenilmesi zarureti ortaya çıkarmıştır.

Bilginin yayımı için çeşitli sistemler vardır. Bu sistemler genellikle a) Konvansiyonel, b) Mekanik olmak üzere iki grupta incelenebilir. Aşağıdaki satırlarda ikinci gruba giren ve elektronik bilgi işlem cihazları yardımıyla gerçekleştirilen seçme bilgi yayımını (Selective Dissemination of Information - SDI) göreceğiz.

Araştırma sonuçlarının yayımlanmasında faydalanılan araçlardan kitap ve raporlar okuyucuya ulaşmaya kadar, araştırmanın yenilik özelliği kaybolmaktadır. İlmi ve teknik süreli yayınlarda bilhassa son 20 yıldan beri görülen artış bu sebebe bağlanabilir. Süreli yayınlar yukarıda bahsedilen geçikmeyi kısmen de olsa azalttıkları için ilim adamlarının haberleşmesinde en çok yararlanan araç olmuşlardır. Ancak, gerek ilmin ayrı dallarındaki ihtisaslaşma, gerekse süratli ve zincirleme buluşlar, bilginin en çabuk şekilde yayımını gerektirmektedir. İşte Kuzey Amerika'da son 10 yıldan beri yararlanılmakta olan ve H. P. Luhn tarafından yaratılan bu sistemin gayesi; ilmin belli bir dalında çalışan şahıs veya gruplara, istedikleri en yeni bilgiyi kısa zamanda verebilmektedir. Şunu da hatırlamak lâzımdır ki, SDI sistemi, mevcut konvansiyonel sistemleri ortadan kaldırmak için değil, onları tamamlamak üzere yaratılan ve en yeni bilgiyi veren bir sistemdir.

SİSTEMİN FONKSİYONEL KAVRAMI

SDI sisteminin fonksiyonel şeması yandaki sayfada gösterilmiştir. Genel fonksiyonlar şunlardır :